

Erindringsord til

EKSKURSIONEN TIL CORSELITZE 11 JUNI. 1967

Kl. 10.30 samledes ca. 70 ekskursionsdeltagere på Røveralleen i Fruens Ege ved 10-km stenen ved landevejen Nykøbing-Horbelev. Formanden bød velkommen til gæster og medlemmer og takkede skovrider og godsforvalter Chr. Smith for indbydelsen til selskabet til at besøge Corselitze skovene.

- 1) Ved Valdemarsegen, også kaldet Fittingeegen, der står i det sydlige skovbryn øst for landevejen og tæt ved denne, bød skovrider Smith velkommen til distriktet med en hilsen fra direktionen, og nævnte anledningen, nemlig 175 året for oprettelsen af Det Classenske Fideikommis, der samtidigt er 200 året for generalmajor J. F. Classens erhvervelse af Corselitze og Karlsfeld, der tidligere havde tilhørt kronen, og fra 1720 været lagt under det Falsterske Ryttergods, der blev solgt ved auktion 1766. Fra 1767 og 1768 haves godsbeskrivelser, der blev optaget i forbindelse med generalens overtagelse af godset.

Emnet for dagens ekskursion skulle være gamle træer og bevoksninger, og ekskursionen tog sin begyndelse fra det tykkeste træ, Valdemarsegen, der står nær vestgrænsen af Corselitze Skovdistrikt. Træet er beskrevet ganske kort af Chr. Vaupell i "De danske Skove", 1863, hvor man s. 140 kan læse: "Falster er ikke som Laaland Egens Land; Jordbunden og Belliggenheden bevirke, at Bøgen har kunnet udbrede sig saaledes, at de fleste Egeskove ere blevne Bøgeskove, som i mange Egne ere fattige paa indsprængte Ege; dog findes der navnlig i den østlige Del enkelte Skove, hvor Jordbunden er af samme Natur som paa Laaland, saaledes i Storeris Skov, der ligger op til Corselitze Hovedgaard. I den staar der en Eg, hvis Stamme er 23 Fod og 4 Tommer i Omfang og forgrener sig 14 Fod over Jorden. Oppe i den store Krone groer der en Alm. Forresten har Træet et sundt Udseende".

Denne sidste bemærkning af Vaupell gælder den dag i dag; de mægtige grene er overordentlig livskraftige, og P. C. Nielsen mente, at ingen anden eg i Danmark af en sådan tykkelse er så sund og velbevaret. En hulhed ved træets fod er fyldt med beton, og også andre operationer tyder på, at "trædoktoren" har været i aktivitet. (Om plombering af træer, se Folke Holms artikel i Dansk Skovforenings Tidsskrift 1928, s. 1-12, og N. Fabritius Buchwald og K. Børge Madsen s. sted 1940 s. 569-73)

Vaupells mål er formodentligt taget i brysthøjde, og omregnes hans mål til metersystemet fås en omkreds i ca. 1860 på 7,3 m; 1899 opgives omkredsen til $25 \frac{1}{2}$ fod = 8,0 m. Omkredsen målt nu til lidt over 9 m. Tilvæksten på omkredsen har således været ca. 1,7 m i de forløbne godt 100 år, hvilket svarer til en diameteriltvækst på ca. 50 cm, og en årlig tilvækst på radius = årringsbredde på 2,5 mm, en forbausende stor tilvækst for et træ i den alder. I 1956 faldt den store eg, "Adam", der også stod i Fruens Ege på Corselitze (afbildet i "Egens Træformer og Racer", Det forstl. Forsøgsvæsen, bd. 12, 1932, s. 97). Der blev dengang sendt en skive af Adam til Jagt- og Skovbrugsmuseet. Det øverste snit af denne skive svarer til en højde over jordoverfladen på 1,2 m. Omkredsen er 6,45 m og antallet af årringe 365. Årringsbredden for de sidste 50 år var gennemsnitligt 1,9 mm (varierende fra ca. 1,2 til ca. 3,0 mm).

Regner man nu med, at Valdemarsegen har vokset som Adam til sit 365' år, svarende til en omkreds på 645 cm, og derefter med

2 mm brede årringe til omkredsen 730 cm, kommer vi til en alder for Valdemarsegen:

Til omkreds 645 cm = Adam.....	365 år
Fra 645 til 730 cm, årringsbredde = 2 mm.....	60 "
Siden Vaupell målte træet omkr. 1860.....	107 "
For det unge træ at nå højden 1,2 m.....	8 "

Valdemarsegens alder ..... 540 år.

Til sammenligning kan anføres nogle mål og aldre for andre kæmpeege:

Kongeegen i Jægerspris Nordskov, omkreds, ca. 14,0 m	- 1400-	1800 år
Storkeegen " " " " " "	10,4 "	800 år
Snoegen " " " " " "	8,7 "	600 " ?
Skovfogedegen ved Klampenborg " " " "	9,6 "	800 " ?

Aldersbestemmelsen af Storkeegen er sket ved årringstælling.

Ved selskabets ekskursion til Fuglsang 1962 konstateredes en forbausende tykkelsesvækst på Hejreegen, som efter Vaupells mål ca. 1860 var 5,3 m i omkreds, og godt 100 år senere målt til ca. 7,5 m. (Ekskursionsberetning s. 2)

Dr. Syrach-Larsen mente, at egen måtte være mere end godt 500 år, der var den alder en løselig beregning på stedet gav, og foreslog, at man konstaterede de nøjagtige årringsbredder for de sidste 20-30 år ved hjælp af borepropper.

Om aldersbestemmelse af kæmpeege, se Th. Jensen i Dansk dendrol. Årsskrift, 1965 s. 148-160, P. Chr. Nielsen s. sted, 1957, s. 362-366 og Just Holten, Dansk Skovfore. Tidsskr. 1919, s. 379-395.

- 2) En gammel naturbevoksning af eg, også i Fruens Ege
 Bevoksningen består af kortskaftede, grenede ege, på sine steder med undervækst af tjørn, andre steder med græssletter.
 Skovrider Smith havde valgt at vise selskabet denne lokalitet, fordi man her kunne få et indtryk af, hvorledes skovene havde set ud for 200 år siden, da godsinspektør Hans Smidth udarbejdede en beretning til general Classen om skovenes tilstand. Af skovbeskrivelsen citeredes: "Af Egetræer findes ingen i Skovene uden allene i Corse-litze Enemærker, hvor ungefærlig, som jeg har kunnet tælle, befindes 235 Stk. Bøgetræer kan jeg vist ansætte til 80.000 Stk., hvoriblandt de 2.000 er tophulet og tørre. --- Angaaende Elleskoven har jeg forlængst i Sommer gjort den fornødne Anstalt om sammes Fredning og Opelskning, thi jeg har forud forestillet mig, at Deres Højvelbaarenhed med Tiden ville have Elle herfra, hvorom jeg underdanigst kan berette: om 3-4 Aar kan Elleskoven herfra afgive aarlig 6 å 7000 unge Elle, men for nærværende Tid findes Ellemoserne i meget slet Tilstand, thi Bonden har haft den Vane at hugge, når han fandt for godt til sine Gærder...." Om vildtstanden indberetter han: "Stort og smaat Vildt, Agerhøns og Harer er der skikkelig af i Vildtbanen, og Mængder af Vildgæs og Holte-snepper paa visse Tider af Aaret...." og om svinedrift på skovene: "Her findes ikkun liden Olden i Aar, men naar det falder udi et Oldenaar, kan paa Godsernes Skove indbrændes ungefærlig 1600-1800 fulde Svin". Til denne beskrivelse kan endnu føjes, at en mængde kreaturer - og på Corselitze Enemærker flere stod heste - levede den største del af året i skoven, så der var ikke tale om nogen opvækst.

Flere steder i skoven var ekskursionen passeret gamle jordvolde, som skovrider Smith anså for grænser mellem indelukker, der var blevet benyttet af hestetutteriet, der havde været her i 1700-tallet, før generalens tid. Hvert "stod" havde sit indelukke.

Man diskuterede de gamle ege i bevoksningen, der må anses for 200-300 år, og søgte at gætte, hvilke der havde mulighed for at blive

kæmpeege som Valdemarsegen. Skovrider Konradsen, der i sin tid havde studeret de lollandske kæmpeege sammen med Just Holten mente, at det måtte være en forudsætning, at træet har en kort bul, der opløser sig i kraftige grene. (J. Holten: "Gamle Ege i Grevskabets Christianssædes Skove", Dansk Skovfore. Tidsskr. 1919, s. 379-395 og O. Glud Konradsen: "Gamle Ege paa Pederstrup og Christianssæde", s. sted. 1928, s. 222-240 og 328).

- 3) Mindesten for geheimeråd Peter Hersleb Classen, 1804-1886, "Den yngre" - "Den ældre" var broder til generalen og sad i fideikommissets første direktion.

Skovrider Smith fortalte her om generalmajor Johan Frederik Classen, 1725-1792, og hans arbejde på Corselitze og Karlsfeld, som han købte 1767 af Prins Carl af Hessen, der havde erhvervet dem på auktion over ryttergodset 1766.

I de 25 år generalmajor Classen ejede Corselitze Gods udfoldede han - i samarbejde med godsinspektør Smidth - en energisk virksomhed til gavn for både land- og skovbrug. Hovedgårdens marker grundforbedredes, og grænsen mellem disse og skovene reguleredes, skovholmene på hovmarkerne ryddedes og åbne pladser i skovene tilplantedes. I skovene foretoges betydelige hugster. Classen havde brug for store mængder gavntre til byggeriet på hovedgårdene og til fabrikerne i Frederiksværk og brænde til ejendommene i København.

Classens interesse for skovdyrkning gav sig udslag i plantning af egebevoksninger, bl. a. det berømte agernvænge i Østerskoven, "Hesnæs Arnevænge", der blev anlagt 1776. Det blev hugget 1918-19 og er beskrevet af daværende skovrider Nellemann i Dansk Skovfore. Tidsskr. 1922, s. 284-296, "En værdifuld Egebevoksning"

Med hensyn til bønderne var Classen konservativ og skal have sagt til dem: "Så længe jeg er i live, skal I være mine trælle, men når jeg er død, skal I få det godt, ja evig godt". I hans testamente af 1789 bestemtes det da også, at bønderne skulle være arvefæstere, og deres hoveri fastsattes på den lemfældigste måde. Generalen døde 1792.

Oprettelsen af Det Classenske Fideikommis bestemtes i testamentet "Min Grundsætning er, at mit hele Efterladenskab skal i Fremtiden være en bestandig samlet Fond, der skal anvendes, dels til at danne nyttige Mennesker til Statens Bedste, dels til at understøtte og befordre Vindskibelighed og Arbejdsomhed i de nødvendigste Dele af Landets Vel, og til at hjælpe og lindre Fattigdom og Elendighed".

Den første bestyrelse kom til at bestå af Peter Hersleb Classen, "Den ældre", A. P. Bernstorff og Chr. Colbjørnsen, X)

- 4) Spadsereturen fortsatte forbi den gamle eg, "Eva", der står øst for vejen, der fra landevejen fører til Corselitze, i et stort felt af klippede bøgehække. Til erstatning for "Adam", der faldt 1956, er der plantet en ung eg, der nu er i god vækst.
- 5) Kl. godt 12 gik deltagerne til vogns og kørte forbi Corselitze til Tromnæs Skov og derfra ad strandvejen til frokosten i skovløberstedet ved Pomlenakke, hvor fideikommisset med skovrider Smith som vært trakterede deltagerne med øl, sodavand og kaffe.
- Postmester Thomsen havde digtet en fædrelandssang for et års tid siden, og på forslag fra fru skovrider Bach kom et antal trykte eksemplarer af digtet frem, og ledet af den 92 årige postmester

X) og under denne gennemførtes den fuldstændige udskiftning af godserne i 1790'erne. Indfredningen af skovene skete under medvirken af forstinspektør G.W. Brüel, der afsatte de milelange, endnu eksisterende skovdiger mod vest og nord. Brüel affattede tillige den første driftsplan for distriktet 1812, og det kan meget vel tænkes, at han har haft forbindelse med Corselitze allerede i general Calssens tid.

istemte selskabet sangen.

Ved frokosten foreviste skovrider Smith forskellige arkivalier:
 Originalkort over godset 1768
 En driftsplan udarbejdet af J. S. Ulrich 1826 (senere skovrider på Jægerspris)
 Kort udarbejdet til planen 1850 af forstkandidaterne, baron F. J. Wedell Wedellsborg og jagtjunker O.P.H. Paulsen (senere henholdsvis overførster på Vallø og skovrider på Brahetrolleborg)

Efter frokosten afholdtes generalforsamling.

- 6) Kl. godt 14.30 kørtes til Halskov Vænge, hvor ekskursionen mødte kammerherre Iuel og kammerherreinden.

Skovrider Smith fortalte om den gamle "bøgeurskov", bestående af 200-300 årige bøge, der får lov til at passe sig selv. Enkelte af de gamle kæmper var faldet og lå døde på skovbunden. Blandt de gamle, tykke bøge findes prægtige træer, der ved deres højde adskiller dem fra de fleste af vore gamle bøgebeyoksninger (1960: Alder ca. 260 år, højde 33,5 m, diameter 116 cm). De gamle bøge i Halskov Vænge er enestående og fortjener en nærmere beskrivelse !

Skoven står på let jord, og grunden til, at den er bevaret, er efter skovrider Smiths opfattelse de mange kæmpehøje, der findes her. Flere af disse er overordentlig smukke, og prydet med de gamle bøge giver de "romantiske" skovbilleder.

Efter indfredningen af Halskov Vænge 1794 var der i 1796 plantet eg i en afdeling af skoven. Planen af 1880 siger om disse ege:
 "Egebevoksning i ret god Vækst. Hele Afdelingen, med Undtagelse af et lille parti i den nordre Del, anvendes som en Slags flyvende Planeskole, idet Egene ere lysstillede og underplantede med 1-5 årige Bøge i almindelige Priklebede i udmærket Vækst. Af disse Planter skal 90-95 % anvendes andetsteds.

Naar Afdelingen har opfyldt sin Bestemmelse som Planteskole, til læmpes Egenes Stilling efter de tilbagestaaende Bøgeplanters Behov, der skulle danne den eventuelle Underskov".

Det er stadig egne, der danner bevoksning med undervækst af bøg. Efter stammernes tykkelse at dømme er det smalringede træer, men de er høje (1960: Højde 27,7 m, diameter 63,3 cm).

Jordbunden er efter falsterske forhold en let jordbund. Skovdirektør Poul Lorenzen citerede i forbindelse med omtalen af dette forhold professor Oppermann, der til en bemærkning fra godsejer Aksel Hillerup om, at en bestemt bevoksning stod på det rene flyvesand, skal have udtalt, "at det vist dog var den slags flyvesand, der kunne dæmpes med hvede".

En spadseretur i den smukke skov gav deltagerne et udmærket indtryk af de gamle bøge og egebevoksningen. Man passerede adskillige oldtidshøje og en kæmpesten.

Man steg til vogns og kørte igen ad strandvejen, langs hvilken der var lejlighed til at se unge afbarkede ege og egebark til tørring. Hugsten var foretaget i forsommeren, medens barken "gik", for at man kunne udnytte barken, der sælges til et garveri i Nysted.

- 7) Der gjordes holdt ved Generalens Lysthus ved Tromnæs, hvor de høje bøge - som adskillige steder i Corselitze skovene - står tæt ud til lerklinten og "spejler deres top i bølgen blå".

- 8) Ekskursionen sluttede i parken til Corselitze, hvis smukke hovedbygning er opført i generalmajor Classens tid, og hvor Kammerherre Iuel på fideikommissets vegne bød deltagerne på en forfriskning.

Skovrider A. Gram takkede for den udmærkede ekskursion, som havde været begunstiget af smukt vejr.

Ekskursionen sluttede med hornmusik, leveret af skovrider Gustav Graae.

Enkelte ekskursionsdeltagere fulgte skovrider Graaes opfordring til at følge efter hans vogn for at se en stor mannaask, der står i haven til den tidligere præstegård for Nørre Alslev og Nørre Vedby kirker.

Skovrider Chr. Smith har gennemgået ovenstående og givet værdifulde supplerende bemærkninger

P. Chr. Nielsen.